

พุทธธรรมเพื่อการปกครอง

ผศ.ปฐมพงศ์ ทินบรรเจ็ดฤทธิ
อาจารย์พิเศษ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุกมิติ โดยเน้นที่การพัฒนามนุษย์ ให้มีความองอาจทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นเบื้องต้นให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์จากนั้นมนุษย์จึงไปทำการบริหาร

พระพุทธเจ้าพระองค์เอง ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมราชา สมัยพุทธกาล คือทรงเป็นผู้นำในการปกครองและจัดการบริหารกิจการสูงสุด ในองค์กรของพระพุทธศาสนาเมื่อยุคสมัยชมพูทวีป รวมถึงลักษณะอันสำคัญยิ่งของพุทธธรรมซึ่งพระองค์ได้ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง อันแสดงถึงทรงมีภาวะด้านผู้นำต่อสังคมโลกโดยทรงนำหลักพุทธวิธี ไปเพื่อเผยแผ่ประยุกต์ใช้ในการปกครองในฐานะของความเป็นพระธรรมราชา

พุทธวิธี ดังที่ปรากฏทางพระพุทธศาสนานั้น ได้แสดงถึงความเป็นสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกัน ใครปฏิบัติได้มากก็อยู่ในฐานะสูง ยิ่งอยู่ในฐานะที่สูงก็ยิ่งเป็นที่หวังว่าจะต้องประพฤติให้สูงตามไปด้วย หากประพฤติดนไม่อยู่ในธรรมจะถูกโลกตำหนิ กษัตริย์จึงประพฤติธรรมและเผยแผ่ธรรม ซึ่งก็ต้องรวมหน้าที่เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกไปด้วยโดยปริยาย กษัตริย์ในความหมายเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชา ศาสนาพราหมณ์ ผนวกความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเข้ากับลักษณะของกษัตริย์ และโยจวรรณะกษัตริย์เข้ากับพระผู้เป็นเจ้า จึงเกิดความคิดแบบเทวราช ส่วนพระพุทธศาสนา ไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท จึงไม่ยอมรับการเกิดวรรณะจากพระผู้เป็นเจ้า และมีได้ให้ฐานะอันสำคัญแก่เทพเจ้าทั้งหลาย หากแต่กำหนดว่าความเป็นเทพก็เกิดจากบุญอันบุคคลได้กระทำ คนธรรมดาก็อาจสูงส่งเท่าเทพและพรหมได้ หากประพฤติธรรมสูงพอ ดังนั้น พระเจ้าแผ่นดินที่ดีจึงเป็นสมมติเทพ คือเทียบได้กับเทพในเชิงการปฏิบัติธรรม และมีสิทธิในการปกครอง เพราะคุณธรรมดังกล่าว หากปราศจากคุณธรรมเมื่อใด ผู้อื่นก็มีสิทธิโค่นล้มเสียได้ ดังนั้น ธรรมราชา จึงปกครองโดยเน้นการปฏิบัติตามธรรมและสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติธรรมมากกว่าปล่อยให้ประชาชนเดือดร้อนแล้วใช้อำนาจปราบปรามเมื่อประชาชนทำผิด ยิ่งกว่านั้นนอกจากธรรมราชา ไม่ถืออำนาจเป็นเครื่องมือปกครองแล้ว ยังทรงควบคุมพระองค์มิให้ลุแก่อำนาจ หรือให้ความสำคัญแก่ฐานะอันสูงของพระองค์ยิ่งกว่าความสุขของประชาชน ดังจะเห็นได้จากพรหมวิหารธรรมและธรรมหลายข้อในทศพิธราชธรรม คือ ความอ่อนโยน ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความหนักแน่นในธรรม เมื่อกษัตริย์ ปฏิบัติพระองค์ตามธรรมดังกล่าว ย่อมใช้อำนาจในทางที่เป็นธรรม

แม้จะทรงพระราชอำนาจอยู่สักเพียงใดก็ตาม การเน้นลักษณะของผู้หน้าที่ดีอาจเป็นเหตุให้พระพุทธรองค์ทรงเห็นว่าเพียงพอแล้วสำหรับการปกครองแคว้นต่าง ๆ

พระพุทธศาสนาซึ่งได้รับอิทธิพลเรื่องของภาวะความเป็นผู้นำเข้ามาตลอดจนได้มีการประยุกต์และพัฒนา คุณภาพของภาวะผู้นำตามแนวพุทธวิธีในพระพุทธศาสนา โดยให้ผู้ปกครองนำธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ เพื่อมุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ ให้เป็นสังคมที่มีระเบียบให้อยู่ด้วยความสงบสุข เหตุใดพระพุทธศาสนา จึงต้องการให้ผู้นำมีคุณธรรมเป็นพิเศษ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อภาวะผู้นำมาก เพราะภาวะผู้นำมิใช่เป็นเพียงผู้นำในทางการเมืองเท่านั้น แต่เป็นทั้งศูนย์กลางที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งเป็นผู้ที่ต้องนำสังคมมนุษย์อีกด้วย

ดังนั้น ถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรม สังคมก็จะอยู่ด้วยสันติสุข ประชาชนก็จะถือเอาตัวอย่างคุณธรรมของผู้นำไปปฏิบัติ ถ้าประเทศใด มีผู้นำเป็นผู้มีความสามารถและมีคุณธรรม ประเทศนั้น บ้านเมืองนั้นก็จะมีเสถียรภาพที่มั่นคงและเจริญก้าวหน้า สังคมจะไม่เดือดร้อน คุณธรรมของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่ปรารถนา เพราะถ้าผู้นำไม่มีคุณธรรมแล้ว ผู้นำนั้น จะใช้แต่อำนาจ ตามความพอใจของตน และอาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่เมตตากรุณาจนกลายเป็นคนที่โหดร้ายจนได้ กลายเป็นทวยราชได้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงเสนอหลักธรรมให้ผู้นำ ดังเช่น กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะพัฒนาความเป็นผู้นำ โดยใช้หลักพุทธธรรมให้เป็นภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ได้

บริบทในแนวคิดของความสำคัญต่อภาวะความเป็นผู้นำ

ในพระสุตตันตปิฎก (พระไตรปิฎก) หลักพุทธวิธีซึ่งปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ได้แสดงเรื่องเกี่ยวกับผู้นำและภาวะความเป็นผู้นำไว้ แม้จะเป็นการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ในเชิงประวัติศาสตร์แต่จะเห็นถึงความเป็นผู้นำเมื่อวิเคราะห์ในหลักการสำคัญ จะพบเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับภาวะผู้นำตามคติพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากผู้นำไม่ว่าจะดำรงฐานะ หรือตำแหน่งใด เช่น กษัตริย์ ราชา มหาสมมติ เป็นต้น ได้สะท้อนถึงภาวะผู้นำอันสืบเนื่อง หรือมีรากฐานพุทธวิธีสังเกตได้จากจริยวัตรหลากหลายของผู้นำล้วนมีความเกี่ยวข้องกับภาวะอำนาจ ความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกในสังคม ร่วมกันทำกิจกรรมมากมาย ดังปรากฏออกมาในลักษณะของคุณธรรม หรือการปฏิบัติธรรม ตามหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม ฉะนั้น พุทธธรรมจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้นำและภาวะผู้นำ เพื่อบริหารจัดการในการปกครอง โดยความริสุทฺธิยธรรมโดยแท้แม้ในอัครคัมภีร์ ^๑ นั้นเอง (พระไตรปิฎก) ก็ได้กล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์สังคม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือรัฐ นั่นคือความเกี่ยวข้องของผู้นำและสมาชิก พุทธธรรมที่บังถึงภาวะของผู้นำนั้น มีพื้นฐานที่ธรรมชาติทางกายและ

^๑ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๑/๘๓.

ทางใจของมนุษย์ สภาพธรรมชาติ(State of Nature) ของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง เริ่มด้วยสมัยที่โลกพินาศ สัตว์โลกที่มีบุญ ได้เกิดในชั้นอาภัสสรพรหม มีปิติเป็นอาหาร ไม่มีเพศ มีรัศมี อยู่ในวิมานอันงามเมื่อโลกกำลังเกิดใหม่ จักรวาลยังเป็นน้ำ มีตมณ ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวัน กลางคืน ต่อมาเกิดพื้นดินลอยขึ้นอยู่อยู่บนผิวน้ำ มีสี กลิ่น และรสดี สัตว์โลกคนหนึ่งจึงลองชิมดูและสัตว์โลกอื่น ๆ ก็ชิมตาม ตัณหาหรือ ความอยากก็เกิดขึ้นร่างกายก็หยาบขึ้น แล้วเกิดการดูหมิ่นผิวพรรณกัน จึงทำให้เกิดชนชั้นวรรณะ และระบบสังคมในเวลาต่อมา

พุทธวิธี เพื่อความเป็นพระจักรพรรดิ ตามหลักจักกวัตติวัตร เป็นหน้าที่ของความเป็นผู้นำ ในฐานะผู้ปกครอง บริหารอาณาจักร ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ๔ ประการ กล่าวคือ

๑. การตั้งตนให้ดำรงอยู่ในธรรมและการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม (ธรรมาธิปไตยและธรรมิการักขารรณคูปติ) จะสร้างความชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน ได้แก่ บริวารในปกครอง คือ มเหสี โอรส ธิดา ข้าราชการ และสมาชิกภายใต้รัฐสภา (good governance) หมายถึง ชนทุกหมู่เหล่าชาวบ้านชนชั้นต่างๆ ตลอดจนพระสงฆ์บรรพชิตผู้ทรงคุณธรรม แม้กระทั่งบรรดาสัตว์ชนิดต่างๆ

๒. การจัดให้มีการป้องกัน ปราบปรามการกระทำความผิดผู้นำจะมีการจัดการมิให้มีการกระทำความผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมืองอย่างเด็ดขาด

๓. การกระจายรายได้ (ธนาอนุปทาน) ผู้นำให้มีการปันทรัพย์สินเฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์มิให้มีคนยากไร้ในอาณาจักร

๔. การแสวงหาปัญญาและคุณธรรม (สมณพราหมณปริปุจฉา) ผู้นำจะต้องหมั่นศึกษาสอบถามปัญหาที่สมณพราหมณ์ นั่นคือ การมีคณะที่ปรึกษาซึ่งเป็นนักปราชญ์ ผู้มีคุณธรรมเพื่อช่วยงานกิจการบริหารราชอาณาจักรให้เกิดความเจริญก้าวหน้า จะเห็นได้ว่า ผู้นำในฐานะผู้บริหารราชอาณาจักร มีส่วนอย่างมากในการสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองแก่อาณาจักร และยังให้เกิดความผาสุกแก่สมาชิก หรือประชาชนในอาณาเขต จุดสำคัญที่แสดงถึงภาวะความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญ ดังปรากฏในหลักพุทธธรรมว่าด้วยความเป็นจักรพรรดิ คือ การให้ทาน การเฉลี่ยแบ่งปันทรัพย์ และดูแลความประพฤติของสมาชิกในเขตแดนสิ่งทีค้ำนึ่งถึงอย่างมาก คือ ความเป็นอยู่สุขสบาย หรือความมั่งคั่งของสมาชิกในราชอาณาจักรนั้น มิใช่เป้าหมายสำคัญของความรุ่งเรืองสถาพรของรัฐ แต่ความเป็นอยู่ตามธรรม คือ ความสงบสุข ที่มีรากฐานมาจากความมีศีลธรรมคุณธรรมของสมาชิกทุกคนในราชอาณาจักร ถือว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญอย่างยิ่ง ของภาวะผู้นำอันจะสามารถแสดงถึงความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธวิธี

กฎพันตสูตร^๒ (พระไตรปิฎก) แสดงถึงหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองของผู้นำ ในฐานะผู้ปกครองรัฐ ตามหลักพุทธธรรม สูตรนี้กล่าวถึง สาเหตุของอาญากรรม และแนวทางแก้ไขที่จะทำให้อาญากรรมนั้นหมดไป จะต้องทำให้สมาชิกในรัฐมีความเป็นอยู่ที่ดี ชาวบ้านจะต้องมีอยู่มีกิน ชาวนาจะต้องได้สิ่งที่จำเป็นแก่การทำนา พ่อค้าจะต้องมีทุน ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานมีงานทำมีเงินได้พอเลี้ยงชีพ คนเดือดร้อนควรที่จะได้รับการยกเว้นภาษี ทำให้ประชาชนมีรายได้พอเพียง วิธีการดังกล่าว ถือเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องปฏิบัติ ดังนี้

๑. พลเมืองเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ ก็จะขะมักเขม้นในกสิกรรม และโครักขกรรม ขอพระองค์จงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร

๒. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ ขะมักเขม้นในพาณิชย์กรรม ขอพระองค์ทรงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

๓. ข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ขยัน ขอพระองค์พระราชทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

กิจกรรมที่ผู้นำต้องดำเนินการนั้น มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิก ถ้าผู้นำดีนั้นหมายถึง จะต้องสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ได้ นับเป็นการนำหลักพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารการเมืองการปกครองประเทศ ทั้งสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ของมวลสมาชิกในสังคมระดับประเทศ

พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีพระปรีชา สามารถในการจงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติ ตามคำสั่ง โดยการสั่งการแต่ละครั้ง เป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธี ระบบธรรมาธิปไตย (supremacy of righteousness) ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย^๓ ๓ ประการ ดังนี้

๑. อัตตาธิปไตย (supremacy of self) ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนและสิ่งทีเนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน

๒. โลกาธิปไตย (supremacy of public opinion) ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่หวั่นไหวไปตามเสียงนิทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารถนจะเอาใจหมู่ชน หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามมติของคนส่วนใหญ่และเคารพมติของคนส่วนน้อยในเวลาเดียวกัน

^๒ ที.สี.(ไทย) ๙/๓๒๓/๑๒๕.

^๓ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑.

๓. ธรรมาธิปไตย (supremacy of righteousness) ถือธรรมเป็นใหญ่ คือถือหลักการ ความจริง ความถูกต้องความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตาม ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา จะมองเห็นได้ด้วยคามบริสุทธิ์ใจว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม เป็นประมาณอย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา

พระพุทธเจ้าเอง พระองค์ทรงใช้วิธีการด้วยระบบธรรมาธิปไตยผู้เป็นนักปกครอง นักการเมือง ต้องถือเป็นนัยสำคัญว่า จะต้องยึดถือธรรมเป็นใหญ่ คือการถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลประโยชน์สุขที่แท้เป็นใหญ่ เป็นเกณฑ์ เป็นมาตรฐาน เมื่อถือธรรมเป็นใหญ่ ก็เห็นแก่ธรรม เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และยึดถือตามหลักการ ก็จะไม่เอนเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เห็นแก่พรรคพวก และจะมีความชัดเจนในการบริหารการปกครองประเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ

พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักธรรมในการปกครองที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมนั้นชื่อว่า อปริหานิยธรรม^๕ แปลว่า ธรรมที่ทำให้เจริญโดยส่วนเดียว มีอยู่ ๗ ประการ กล่าวคือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ คือหมั่นพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อระดมสมองช่วยกันแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของกิจการบ้านเมือง ไม่ควรทำอะไรตามลำพังหรือเมินเฉยต่อเหตุการณ์บ้านเมือง

๒. พร้อมเพรียงกันประชุมและพร้อมเพรียงกันเลิก คือ เมื่อถึงเวลานัดหมายหรือมีหนังสือเชิญประชุม ก็มาประชุมให้ตรงต่อเวลาโดยพร้อมเพรียงกัน และถ้ายังไม่หมดวาระการประชุมหรือยังมิได้ปิดประชุม ก็ไม่สมควรหลบหนีออกจากที่ประชุมโดยไม่มีเหตุอันควร

แต่ปัจจุบันนี้ เรามักจะให้เห็น หรือได้ยินอยู่เสมอว่าถึงเวลาประชุมแล้วก็เปิดประชุมไม่ได้ เพราะสมาชิก ยังมาไม่ครบองค์ประชุมและเวลาเลิก ก็ทยอยกันหลบหนีออกจากที่ประชุม

๓. ไม่ทำอะไรรนอกเหนือจากระเบียบข้อบังคับคือได้บัญญัติสิ่งใดไว้เป็นข้อบังคับ ก็ประชุมไปตามระเบียบนั้นและไม่เหยียบย่างกฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้ ไม่ถือเอาตามอำเภอใจใคร่ต่อความสะดวก ข้อกำหนด กฎเกณฑ์อันใด ยังมีได้กำหนดบัญญัติไว้ ก็ไม่กล่าวอ้างหรือกำหนดขึ้นมาเอง

๔. เคารพให้เกียรติท่านผู้ใหญ่ในที่ประชุม ผู้ใหญ่ย่อมมีประสบการณ์มากพบเห็นหรือเผชิญกับ ปัญหาต่างๆ มาก่อน ควรรับฟังคำแนะนำทั่วถึงของท่าน โดยเฉพาะท่านผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในที่ประชุม ต้องฟังคำตักเตือนของท่านด้วยความเคารพ

๕. ให้เกียรติแก่สตรีและเด็ก คือไม่ปล่อยให้สตรีและเด็กตกอยู่ในอันตรายที่จะถูกข่มเหงรังแก เพราะโดยธรรมชาติแล้ว สตรีและเด็กย่อมมีสรีระร่างกายอ่อนแอกว่า หากไม่คอยช่วยเหลือคุ้มครองจะทำให้พวกจิตทรามทำร้ายได้ง่าย

^๕ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘.

๖. เคารพบูชาปูชนียสถานของชาติ ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างไว้เป็นสมบัติของชาติ เช่น เจดีย์ อนุสาวรีย์ ประจำชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องเตือนความทรงจำ รั้าให้กระทำความดี และเป็นที่ยึดใจของหมู่ชน จึงไม่ควรละเลยต่อพิธีการที่แสดงถึงความเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้น

๗. คู่ครองอาภักขาผู้ทรงศีล ให้ความอาภักขาบำรุงอันชอบธรรมแก่ผู้ทรงศีล ทรงธรรม เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่อย่างมีความสุข

หลักอภิธานิธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ รัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยในชมพูทวีปครั้งอดีตกาล ได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แม้ปัจจุบันก็ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ปัญหาสมาชิกไม่ครบองค์ประชุมก็ดี สมาชิกยังไม่พอที่จะเปิดประชุมก็ดี ตลอดจนความวุ่นวายแย่งกันพูด แสดงอาการไม่ให้เกียรติประธานก็ดี อาจหมดไปหรือลดน้อยลงบ้างก็ได้

บริบทในแนวทางของความเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามหลักพุทธวิธี ที่นำมาประยุกต์ใช้ต่อการเมืองการปกครองประเทศ มีลักษณะสอดคล้องกับหลักธรรมในโคपालสูตร^๕ ดังนี้

๑. การรู้จักอุป ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะของสมาชิกองค์กร ความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทสนมกันแล้ว ยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกัน เข้าใจความต้องการการประวัติพื้นเพของมวลสมาชิก

๒. ฉลาดในลักษณะ เมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคล ก็สามารถพิจารณาจัดสรรตำแหน่งงานต่างๆ ให้เหมาะสม

๓. คอยเยี่ยไขข้อง ผู้นำสามารถแสดงศักยภาพของตนได้ จากการแก้ไขปัญหา ข้อบกพร่องต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานต่อความเชื่อถือในอำนาจ

๔. คอยปิดบังแผล ผู้นำจะต้องมีความระมัดระวัง สำรวจตรจวตรามิให้เกิดความเสียหาย อันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคม ป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

๕. สุขุมวันผู้นำจะสามารถแสดงความสามารถของตน แก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องในแง่การนิเทศงานแก่มวลสมาชิก ต้องอาศัยประสบการณ์และภาวะผู้นำที่พึงประสงค์

๖. รู้จักท่า (น้ำ) ผู้นำจะต้องแสวงหาความรู้ รู้จักจัดความคิดในการทำงาน มีคณะทำงานที่ดี มีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิก

๗. รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยัง ผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนา ให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมวลสมาชิก ด้วยการอบรม เพิ่มพูนความรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพ

^๕ ดูรายละเอียดใน อภ.เอกาทสก.(ไทย) ๒๔/๑๗/๔๓๒-๔๓๘.

๘. การรู้ทาง ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

๙. ฉลาดในสถานที่โคจร ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมายวางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุ

๑๐. รับผิดชอบให้เหลือไว้ ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิก รู้จักประสานประโยชน์ ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความเหมาะสมพอดี รักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ

๑๑. การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูง หรือจ่าฝูง ผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนให้เด่นชัด ด้วยการรู้จักให้บำเหน็จในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มและมวลสมาชิก

จะเห็นว่าผู้นำมีความสำคัญอย่างมากทั้งในแง่การบริหารงาน คือ มีการวางแผนการทำงานการนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล ขั้นตอน หรือวิธีการดังนี้ มีความแตกต่างกันไปตามภาวะของผู้นำแต่ละบุคคล แต่สิ่งที่จะแสดงถึงภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ตามหลักพุทธธรรมอันนำไปประยุกต์ให้เกิดผล มิใช่เพียงสร้างความมั่นคงกับฐานอำนาจ หรือตำแหน่ง สถานะของผู้นำในกลุ่มเท่านั้น แก่นแท้ของพุทธธรรมได้แสดงให้เห็นภาวะของผู้นำซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ฉลาด รอบรู้ มีความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและมวลสมาชิก

การบริหารองค์กรเป็นเรื่องจริงในวิถีชีวิตการทำงานอยู่ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาระหว่างสิ่งที่น่าพอใจและสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ถ้าผู้นำขาดสติไม่ยึดหลักธรรมการบริหารก็ไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งของสังคมมนุษย์ได้

เอกสารอ้างอิง

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). เตือนสติคนไทยด้วยธรรมะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

_____. โลกทัศน์ชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๘.

_____. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

พระภาวนาวิริยคุณ. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้ากรุป, ๒๕๔๙.

วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.